

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ερμηνεία αποστολικών και ευαγγελικών περικοπών

Ενότητα 2: Μια «προφητική» ανάγνωση της πίστης μας σήμερα

Σωτήριος Δεσπότης

Θεολογική σχολή, Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας

Μια «προφητική» ανάγνωση της πίστης μας σήμερα

Ο όρος *πίστις* (π.) δεν χρησιμοποιούνταν στον ελληνικό κόσμο για να δηλώσει τη σχέση-το δεσμό του ανθρώπου με τον Θεό ή/και την Τύχη¹. Ειδικά στους παπύρους που αντικατοπτρίζουν την καθημερινότητα, αναφερόταν στον εταίρο, τη σύζυγο, το δούλο, τον άγγελο και κατεξοχήν τον φίλο. Δήλωνε κάποιον αξιόπιστο και σχετιζόταν κατεξοχήν με τις εγγυήσεις που παρέχει (εκτός των άλλων και) ο λόγος του. Και στην Π.Δ. η π. δεν είναι «τεχνικός» όρος της «θρησκείας» του Γιαχβέ - Κυρίου. Οι Ψαλμοί π.χ. για να αποτυπώσουν τον δεσμό με την κατεξοχήν «γεννήτρια της ζωής» χρησιμοποιούν συνήθως τους όρους *φοβούμαι*, *ελπίζω*, *αλλά και ζητώ, γνωρίζω*. Συνήθως μάλιστα τα κείμενα της Π.Δ. ομιλούν για μη πίστη. Σε κάθε περίπτωση ποτέ δεν χαρακτηρίζεται η σχέση με τα «είδωλα» ως εναλλακτική «πίστη» αφού αυτά δεν έχουν πρόσωπο: αφτί για να εισακούουν τον «άλλον» και λόγο-ρήμα δημιουργικό για να «αλλάζουν» τις καταστάσεις. Τελικά η π. με τη σημασία που έχει στο νεοελληνικό λεξιλόγιο, καθιερώθηκε στην Κ.Δ. προφανώς στο πλαίσιο μιας νέας σχέσης με έναν Θεό Πατέρα και τον Υιό, τον *μάρτυρα τον πιστό* (Αποκ. 1, 5 3, 14). Ας αναψηλαφήσουμε με αδρές γραμμές το «γενεαλογικό δέντρο» της πίστης στην Α.Γ. για να ανακαλύψουμε και εμείς οι πιστοί έναν «καθρέφτη» (πρβλ. «ύμνο της πίστης» Εβρ. 11):

1. Όταν γίνεται λόγος στην Π.Δ. για π., συνήθως (α) προηγείται περίοδος προσωπικής και συλλογικής κρίσης – αγωνίας², (β) αυτή (η π.) αφορά σε συγκεκριμένο λόγο του Θεού συνήθως μέσω ενός προφήτη που καταγγέλλει την απουσία απόλυτης εμπιστοσύνης στην δράση του Γιαχβέ ενώ (γ) συνδέεται με λύτρωση που παρέχεται ήδη στο εδώ και το τώρα αλλά και διανοίγει καινούργιες προοπτικές: **(i)** Ο **Άβραμ** έστρεψε τα νώτα στα είδωλα της πατρικής εστίας και μετά τη διεξαγωγή απελευθερωτικού πολέμου, ο Θεός του υπόσχεται απογόνους. Εκείνος, παρότι έχει το όνειδος-στίγμα της ατεκνίας, επιδεικνύει απόλυτη εμπιστοσύνη στο λόγο του Θεού ότι οι απόγονοί του θα μεγαλυνθούν όπως οι αστέρες του ουρανού: *ἐπίστευσεν τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην* (Γέν. 15, 6). Το *καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην* ανακαλεί την αποδοχή της λατρείας³ από τον Θεό και συνιστά μια πρώτη γεύση του ότι τελικά η π. υποκαθιστά τη θυσία, την ουσία κάθε θρησκείας. Τελικά η δικαιοσύνη/δικαίωση δεν συνίσταται (μόνον) στην εκπλήρωση εντολών αλλά στην εμπιστοσύνη προς τον Θεό των Πατέρων. **(ii)** Στο Έξ. 14, 31, ακριβώς πριν το πανάρχαιο άσμα της σωτηρίας «**Βοηθός και σκεπαστής**», σημειώνεται ότι μετά την θαυμαστή έξοδο/απελευθέρωση από τη γη της δουλείας, ο λαός *φοβήθηκε τον Θεό και πίστεψε σε αυτόν και τον δούλο του, τον Μωυσή*. Ο Ψ. 105, 12 (Ο'), επεξηγεί ότι η πίστη ουσιαστικά αφορά στον λόγο του Θεού, ο οποίος δρα καταλυτικά στην ιστορία ακόμη και μέσω ενός βραδύγλωσσου προφήτη (πρβλ. Αρ. 14, 11· Ψ. 77, 32 Ο'). **(iii)** Παρομοίως και ο **Ησαΐας** (7, 9 28, 16)⁴ μετά το εντυπωσιακό όραμα στη Σιών και την περί αναισθησίας, σκληρότητας και πώρωσης εντολή (κεφ. 6), πλησιάζει τον βασιλιά της Ιερουσαλήμ παραμονές του συροεφραιμιτικού πολέμου. Ο Άχαζ ενόψει πολιορκίας (734-3 π.Χ.), ως προνοητικός πολιτικός και στρατιωτικός, επιθεωρεί το υδραγωγείο τρέμοντας τη σαρωτική υπερδύναμη των Ασσυρίων. Ο «προφήτης της πίστης» τού αναγγέλλει τη σωτηρία που του παρέχει ο Θεός των πατέρων ανακαλώντας

¹ Bultmann/ Weiser, *πίστις* ThWNT 6 193-230.

² Πρβλ. Ιωνά 3, 5 Ψ. 77, 22, 32 (Ο').

³ W.H.Schmidt-G. Selling, *Woerterbuch zur Bibel, Hamburg...: Furche, ad loc.*

⁴ Klaus Koch, *Οι Προφῆτες*, Μτφρ. Π. Αντωνοπούλου, Αθήνα: Άρτος Ζωής 2009, 247-250. 259-260.

την υπόσχεση στον Δαυίδ και στη Σιών (Β' Βασ. 7, 16-23, 5). Συνδέει, όμως, τα χαράς ευαγγέλια περί του «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός» - Εμμανουήλ με την πρόταση: *Αν δεν πιστεύετε, δεν πρόκειται να μείνει τίποτε!* Η κριτική στη γλοιώδη εξωτερική πολιτική γίνεται ακόμη πιο εξτρεμιστική στο λόγο για τον ακρογωνιαίο λίθο (που στα εβραϊκά ακούγεται όπως το παιδί): οι ανθρωπίνου συνασπισμοί δεν είναι παρά συμμαχία με τον θάνατο και συμφωνίες με τον Άδη: *Κάναμε την ψευτιά καταφύγιο και την απάτη κρυψώνα μας. Γι' αυτό ο Κύριος ο Γιαχβέ λέει τα εξής: «Ιδού θα θεμελιώσω στη Σιών έναν λίθο, έναν δοκιμασμένο λίθο. Ακρογωνιαίο λίθο τέλεια θεμελιωμένο. Οποιος πιστεύει σε αυτόν δεν θα υποχωρήσει».* (iv) Στον σύγχρονο αλλά νεότερο του Ιερεμία, **Αββακούμ** ο προφήτης περί το 600 μ.Χ. θρηνεί διότι βλέπει να κυριαρχεί απόλυτα και παγκοσμίως η Μεγάλη Δύναμη της Βαβέλ εφαρμόζοντας το άδικο. Όπως συμβαίνει και διαχρονικά με κάθε κατέχον, οι Ισχυροί επιβάλλοντας το δικό τους νόμο, που είναι ισχυρότερος του δικαίου, λεηλατούν σαν τον αετό όλους τους λαούς και σαρώνουν όλα τα φρούρια: *Πώς ο Άγιος και Δίκαιος επιτρέπει και ορίζει τέτοια τιμωρία; Η απάντηση είναι: Εάν αργήσει (η πραγματοποίηση του οράματος), περιμένε το/διότι ασφαλώς θα έρθει, δεν θα μείνει ανεκπλήρωτο. Ιδού ο φουσκωμένος από περηφάνια, η ζωτική του δύναμη δεν θα παραμείνει ευθεία εντός του (= δεν μπορεί να του δώσει σωτηρία) ενώ ο δίκαιος θα ζήσει λόγω της πίστεώς του. Για πόσο ακόμη θα εξαπατά ο πλούτος; Ο αλαζόνας δεν θα φτάσει στον στόχο του (2, 3-5). Στα συμπραζόμενα του κειμένου ο Αββακούμ [...] παράλληλα με την έννοια «αναμένω, προσδοκώ ανυπόμονα», η λέξη «πίστη» αναφέρεται στην πραγματοποίηση μιας συγκεκριμένης προφητείας (στ. 3) και εννοεί το ίδιο είδος εμπιστοσύνης το οποίο απαιτεί ο Ησαΐας (7, 9)⁵.*

2. Μετά την άλωση της ιερής Πόλης και το τραύμα του εκτοπισμού, η **πίστη-εμπιστοσύνη** σε έναν προσωπικό Θεό - την υπέρμαχο στρατηγό που ενεργεί ακατάπαυστα με όντως εκπληκτικό τρόπο εδώ και τώρα αφού εκτοπίζει τους δυνάστες από τους θρόνους και χαριτώνει υπάρξεις, που χαρακτηρίζονται από απιστία στον εαυτό τους, υποκαθίσταται από την **πίστη-υπακοή** στην «άχρονη» Τορά, η οποία δεν «μεταφράζεται» ως επαγγελία αλλά ως Νόμος. Θεωρείται ότι το Πνεύμα δεν πνέει δημιουργικά-ανακαινιστικά και το ζητούμενο σε έναν λαό που εφαρμόζει κατά γράμμα τις λατρευτικές διατάξεις του είναι πλέον το θάυμα και μάλιστα εκτός ιστορικού χρόνου.

Στην **Κ.Δ.** και ιδίως στα αρχαιότερα βιβλία της που προέρχονται από το νεότερο απόστολο, ο οποίος και έζησε πολλά χρόνια σε κατάσταση απιστίας προτού αναγνωρίσει στον εσταυρωμένο αναστάνα τον Κύριο, ισχύουν για το πιστεύω τα εξής:

1. Ήδη στην Α' Θεσ. δύο φορές ο Π. ως μάνα-τροφός αναφέρεται σε πιστεύοντες (2, 10. 13-πρβλ. 1, 7) χωρίς να προσδιορίζεται το αντικείμενο (σε δοτ. ή ἐπί ή + εἰς): τι ακριβώς εμπιστεύονται τα βαπτισμένα μέλη της πρώτης χριστιανικής κοινότητας. Αυτό το γεγονός αποδεικνύει ότι ο όρος **πίστη** στον Αναστάνα πολύ νωρίς έγινε σημείο ταυτότητας που διαχώριζε τα μέλη της Εκκλησίας από αυτά άλλων θιάσων-κοινοτήτων (που ονομάζονται από τον Π. **ἀπιστοι**) και φυσικά και της Συναγωγής για τους οποίους το κατεξοχήν χαρακτηριστικό είναι το **δίκαιος**. Πλέον η πίστη δεν αφορά σε «τυφλή» υπακοή στα λόγια μιας Βίβλου αλλά ανακτά το αβραμιαίο χαρακτηριστικό της εμπιστοσύνης σε έναν Θεό που κενώνεται-«αδειάζει» τον εαυτό του για να λειτουργήσει μέσω ενός ανήκουστου salto mortale ως πρωτότοκος αδελφός της «χαμένης» ανθρωπότητας. Μέσω της πίστεως ο

⁵ Koch, ό.π. 411.

αίσχιστος και αποτροπιαστικός θάνατος του Χριστού *χάριν* των πάντων δεν βιώνεται πλέον ως εξευτελιστική κατάρα αλλά ως σωτηριώδες *ιλαστήριο* (τράπεζα συμφιλίωσης).

2. Στην Κ.Δ. συνήθως δεν γίνεται λόγος για πιστούς ή πιστεύσαντες (πρβλ. Αβραάμ) αλλά για *πιστεύοντες* (σε διαρκή ενεστώτα). Συνεπώς η π. δεν αφορά μόνον στο να γίνει κάποιος χριστιανός αλλά και στο να είναι. Μάλιστα συνήθως ο όρος *πιστεύων* συνδυάζεται emphaticά με το μονοσύλλαβο αλλά συμπεριληπτικό του σύμπαντος *πας*⁶, γεγονός που αποκαλύπτει γιατί προτιμάται ως δείκτης ταυτότητας (identity marker) του νεοσύστατου «οικουμενικού κινήματος» τον 1^ο αι. μ.Χ., τον αιώνα του φόβου.
3. Αντιθέτως προς ό,τι συμβαίνει στο σημερινό λεξιλόγιο, για τον Π. (α) η π. δεν διακρίνεται από τη γνώση. Σημαίνει τη βεβαιότητα της ύπαρξης αναφορικά με μια «πραγματική πραγματικότητα» (ἐν Χριστῶ, καινή κτίση Γαλ. 6, 12), που αντιστοιχεί σε αυτή του δημιουργού εκ του μη όντος Θεού. Ουδέποτε ο Π. αναφέρει τις άλλες μη πραγματικές πραγματικότητες ως *πίστεις/πιστεύω*. Σημειωτέον ότι η π. στα εβραϊκά (*emuna* > Αμήν) συνδέεται με την αλήθεια. (β) Η *ύπακοή πίστεως* ταυτίζεται με την πράξη και παράγει ήθος (και με τη σημασία του *έθους/ συγκεκριμένου lifestyle*). Άρα δεν παραμένει *Sola fide* αλλά διαρκώς *ενεργείται* διά της αγάπης (Γαλ. 5, 6 6, 15 καινή κτίση Ρωμ. 1, 5 10, 16). Συνεπώς η π. σχετίζεται και με το τι πραγματικά είναι ο άνθρωπος και η ταυτότητά του (Γαλ. 5, 6) αφού με τη μεταστροφή στον Χριστό δεν αλλάζει κάτι στον άνθρωπο αλλά ο όλος άνθρωπος (Β' Κορ. 5, 14-17 Γαλ. 2, 19-20).

Από τα ανωτέρω κατανοεί κάποιος ότι τα διλήμματα π.-έργα αλλά και π.-γνώσις που τέθηκαν με ένταση στην ευρωπαϊκή ιστορία είναι ψευτοδιλήμματα. Άλλου είδους «έργα» καταπολεμά ο Π. στις επιστολές του ενώ και η «γνώση» στα νεότερα κείμενα του Corpus, δεν σχετίζεται με την πραγματική επιστήμη, αλλά με εσωτεριστικού τύπου μυθεύματα (πρβλ. Α' Τιμ.). Στη ζωή του Ι.Χριστού ο όρος *πίστη* συνδυάζεται κατεξοχήν με το ευαγγέλιο της έλευσης μιας καινούργιας εποχής και την πραγματοποίηση των συνοδευτικών του λόγου Του δυνάμεων μέσω των οποίων παρέχει τη δυνατότητα αληθινής επικοινωνίας.

Η έννοια του τι σημαίνει «πιστεύω» σε έναν Θεό *Αββά* (=πατέρα!) και τον Κύριο Ιησού θεωρώ ότι παραδίδεται για πρώτη φορά με ενάργεια στην καρδιά του αρχαιότερου Ευαγγελίου, του *Κατά Μάρκον*, που εγκαινιάζεται με την «προγραμματική δήλωση» στη Γαλιλαία: *πεπλήρωται ο καιρός και ήγγικεν ή βασιλεία του Θεού· μετανοείτε και πιστεύετε εν τῶ εὐαγγελίῳ* (1, 15). Σε αυτήν και μάλιστα σε μια ενότητα που επιγράφεται στην Έρευνα ως *Ευαγγέλιο της παιδικότητας*, περιγράφεται η «πορεία» του Κυρίου από τη «Γαλιλαία των αλλοδαπών» στην Ιερουσαλήμ και το άγιον Όρος του Πάθους και της Ανάστασης. Ξεκινά με το ερώτημα-γκάλοπ τι τελικά θεωρεί ο όχλος και τι οι μαθητές ότι είναι για αυτούς ο Ιησούς. Ακολουθεί μετά από επταήμερη *σιωπή* η Μεταμόρφωση του Κυρίου όπου μέσα και από *διαλογική συζήτηση* με τους εκπροσώπους του Νόμου και των Προφητών, αποκωδικοποιείται οπτικά (λάμπη και νεφέλη) και ακουστικά (η φωνή του Θεού Πατέρα) το κρίσιμο μυστικό περί ενός μη «μαρμαρωμένου» αλλά πάσχοντος Μεσσία. Δεν παραμένει, όμως, ο Ιησούς σε πελάγη ησυχίας-νιρβάνα, όπως ανοήτως προτείνει ο κορυφαίος Πέτρος. Σπεύδει να κατηφορίσει στην κοιλάδα του κλαυθμώνος (την «καθημερινότητα» της ιστορίας), όπου ο μεταμορφωμένος Υιός του Πατέρα έρχεται πρόσωπο προς πρόσωπο με έναν παραμορφωμένο από τον διάβολο γιο, εκπρόσωπο μιας γενιάς που δρα αυτοκαταστροφικά, καθώς

⁶ Πρβλ. την προσθήκη του Π. στο Ησ. 28, 16 (Ρωμ. 10, 11-12).

η προηγούμενη παρότι τυπικά κάπου πίστευσε, ποτέ πραγματικά δεν λάτρευσε: ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· τὸ «εἰ δύνῃ, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι». εὐθύς κράξας ὁ πατήρ τοῦ παιδίου ἔλεγεν· «Πιστεύω· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ» (Μκ. 9, 23-24). Πρόκειται για τον μοναδικό «εξορκισμό» που απαιτείται π..

Στην επόμενη συνάφεια μέχρι να φθάσει ο Ιησούς στην Ιεριχώ, τα «προπύλαια του Πάθους», ουσιαστικά με λόγια και συμβολικές ενέργειες επεξηγεί στους μαθητές που δεν είχαν καταφέρει να κάνουν το «θαύμα» ότι το «εἰ δύνῃ, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι» τελικά δεν αφορά στον πατέρα μόνον αλλά και σε αυτούς που όπως αποδεικνύεται αναζητούσαν το «βόλεμα» πλησίον Του. Είναι χαρακτηριστική η αρμονική «κυκλική-επικεντρική» δομή της συγκεκριμένης ενότητας η οποία πλαισιώνεται από τη δωρεά του φωτός σε περιθωριακούς τυφλούς τη στιγμή που ακόμη και οι μαθητές, παρά τα «χιλιόμετρα» που έχουν διαγράψει με τον Ιησού, δεν μπορούν να απιστήσουν στα «όνειρά τους» για να «δουν» ποιος είναι τελικά ο κύριός τους και να τον πιστέψουν. Στη συγκεκριμένη ενότητα ίσως βρίσκονται τα ίχνη της πρωτοχριστιανικής κατήχησης σε **φοβούμενους τον Θεό** όπως ονομάζονταν οι πιστεύοντες πριν τη βάπτισή τους⁷:

Δεύτερη πρόρρηση του εξευτελιστικού πάθους (9, 30-32).

Α. Πρώτος ο έσχατος-διάκονος/ο διακονιάρης τραπέζης (9, 33-35). Συνήθως ένα παιδί ήταν υποχρεωμένο να λύσει τα κορδόνια και να πλύνει τα ακάθαρτα πόδια του πατέρα-πατριάρχη (πρβλ. Λκ. 22, 24-27: ὁ μειζων ἐν ὑμῖν γινέσθω ὡς ὁ νεώτερος καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διακονῶν).

Β. Παιδί (9, 33-35) – οἶκος Καπερναούμ: ³⁶καὶ λαβὼν παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν (στο ἐπίκεντρο !) καὶ ἐγκαλισάμενος αὐτὸ (υψώνεται στην ευθεία των οφθαλμών) εἶπεν αὐτοῖς: ³⁷«Ὅς ἂν ἐν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὅς ἂν ἐμὲ δέχηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με».

Γ. («Εριστικός») διάλογος Ιησούς και μαθητῶν αναφορικά με τον εξορκιστὴ που δεν ακολουθεῖ ἐκείνους (9, 38-40 [ὄχι τον Χριστό!]) και σφετερίζεται τα δικά τους «δικαιώματα» (copyright) στην αποτροπή του διαβόλου. Οι μαθητές θέτουν ερωτήματα ισχύος και τελετουργικού αντί για απορίες σταυρικές. Σύμφωνα με τον Χριστό, το θέμα δεν είναι ποιος είναι «δικός μας» αλλά αν ὄντως λειτουργεῖ θεραπευτικά στο ὄνομά Του.

Δ. Συναναστροφή με τους «μικρούς» (9, 41-50) και σκάνδαλο: καλύτερα να αποκόψεις ὅτι πιο πολύτιμο ἔχεις στην οικογένεια ἢ την Εκκλησία, παρά να τους σκανδαλίσεις.

Γ'. («Εριστικός») διάλογος αναφορικά με την «ἀπόλυση/το αυτόματο διαζύγιο της συζύγου» που σχετίζεται ἄμεσα και με το παιδί. Αναίρεση κάθε «πατριαρχικής αυθαιρεσίας» ἔστω κι αυτή συντελεῖται στο ὄνομα του Νόμου.

Β'. Πλούσιος + Παιδιά (10, 1-12). Το τελικό κρίσιμο πείραμα (τεστ) εἴαν οι μαθητές αφομοίωσαν το προηγούμενο μάθημα της Καπερναούμ. Τώρα *έρχονται* τα παιδιά ὡς «απρόσκλητοι επισκέπτες». Οι μαθητές *επιτιμούν* τα «παράσιτα» για ἕναν ὑπό ενθρόνιση βασιλιά. Το ρῆμα χρησιμοποιεῖται στον Μκ. για τους εξορκισμούς και υποδηλώνει τη

⁷ Οι παρακάτω πληροφορίες λήφθηκαν ἀπό το ἄρθρο M. Ebner, Das "Das Kinderevangelium" des Markus, *Bibel heute* 163 (2005) 14-16.

«δαιμονοποίηση» των παιδιών από μαθητές σε μια εποχή γεροντοκρατίας⁸. Σημειωτέον ότι προηγουμένως στην περίπτωση ενός άλλου παιδιού δεν κατάφεραν να «εξορκίσουν» το πονηρό πνεύμα ενώ τα «έβαλαν» και με τον εξορκιστή διότι δεν ήταν «δικός» τους. Ο Ιησούς τα ευλογεί πληθωρικά: ¹⁵ *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἂν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.* ¹⁶ *καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὰ κατευλόγει τιθεὶς τὰς χεῖρας* (ὄχι την χεῖρα) *ἐπ’ αὐτά.*

Α’ Πρώτος/έσχατος (10, 17-31). Ο πλούσιος δεν τολμά να απαρνηθεί το «θεμέλιο» της κοινωνικής και θρησκευτικής του καταξίωσης για να ενταχθεί σε μια κοινότητα που απαρτίζεται από τα «νήπια»- «μωρά του κόσμου», αδελφές και αδελφούς, και όχι από πάτρωνες-δεσπότες και υφισταμένους (κοινωνία της αντεστραμμένης πυραμίδας)

Εγκατάλειψη των κατά σάρκα συγγενών (και των τέκνων όχι όμως της συζύγου [!]) χάριν του Ιησού. **Τρίτη πρόρρηση του εξευτελιστικού πάθους (9, 30-32).** Οι «εκλεκτοί» μαθητές «αμετανόητοι» συνεχίζουν να «εκβιάζουν» θρόνους!

Στο ανωτέρω «ευαγγέλιο της παιδικότητας» ως μοντέλο προβάλλονται επανειλημμένα άμεσα και έμμεσα οι «μικροί». Αυτοί δεν ονομάζονται μάλιστα με τον όρο τέκνο («γόνος» της οικογένειας) αλλά με τον εξαρτημένο-«ανώριμο»-αφελή *παιδα* (και μάλιστα το υποκοριστικό *παιδίον*) που στην ελληνική λαλιά σημαίνει τον σκλάβο ή αλλιώς το *be nobody*⁹. Δεν πρόκειται συνεπώς για ρομαντικές σκηνές αλλά για ανατροπή μοντέλων ζωής. Ακόμη και το *ὃς ἂν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ* έχει διπλή σημασία. Κανείς δεν έχει θέση στον καινούργιο κόσμο της αυθεντικής αγάπης και ελευθερίας εάν (α) δεν ανοίξει την καρδιά και το σπίτι του για *δοχή-φιλοξενία* στους άσημους ωσάν να είναι ισότιμοι αφέντες ή/και **δάσκαλοι – σοφοί** (όπως προέβλεπε το αντίστοιχο ιουδαϊκό μότο). (β) Κανείς δεν κοινωνεί τη βασιλεία εάν δεν υιοθετήσει/ασπαστεί τη στάση των παιδιών αποποιούμενος το στάτους που του παρέχει ακόμη και η ευλάβειά του. Τελικά *ευλογία* δεν έχει ο ενάρετος και πλούσιος σε όλα του συνομιλητής παρότι τα πλούτη θεωρούνταν στην Π.Δ. ως το κατεξοχήν «πιστοποιητικό ευσέβειας». Τα χέρια του Κυρίου αγκαλιάζουν εκείνον που μοιράζεται το βίος του με τα «μωρά του κόσμου», υιοθετώντας τη δική τους στάση ζωής. Αυτό σημαίνει (α) απιστία στο λατρεμένο εγώ και τις “αξίες” του «κοινωνικού» χρηματιστηρίου, (β) πίστη-εμπιστοσύνη στον Θεό ως Πατέρα *ἡμῶν* (πρβλ. την κραυγή *Αββά* [πρβλ. *μπαμπά*]) και (γ) σχέσεις ζωής με κάθε άνθρωπο (ανεξαρτήτου χρώματος και ετικέτας) χωρίς «κρατούμενα». Πολύ χαρακτηριστικά η φράση στην καρδιά της περικοπής: *Πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθήσεται* ⁵⁰ *Καλὸν τὸ ἄλας· ἐὰν δὲ τὸ ἄλας ἄναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε; ἔχετε (= μοιράζεστε) ἐν ἑαυτοῖς ἄλα καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις* (9, 49). Ίσως με το *ἄλας* δεν σημαίνεται μόνον η θυσία αλλά και το λιτό τραπέζι που καθόμαστε ή μάλλον ανακλινόμαστε όλοι μαζί για να μοιραστούμε «ψωμί και αλάτι» βιώνοντας το *ἀλλήλους* το οποίο στον ελληνορωμαϊκό κόσμο περιοριζόταν στον οικείο και τον φίλο που όμως είναι οφείλει να είναι οπωσδήποτε *ὅμοιος* (= ισότιμος).

⁸ 1, 25-3, 12-4, 39-9, 25.

⁹ Βλ. Σ. Δεσπότη, *Ο Ιησούς ως Χριστός και η Πολιτική Εξουσία στους Συνοπτικούς Ευαγγελιστές*, Αθήνα: Αθως 2006, 231. 252-259.

Ερχόμαστε στο 2014 μ.Χ., όπου βιώνουμε όπως κάποτε και ο λαός του Ισραήλ τη δική μας περίοδο κρίσης, διαπιστώνοντας το ουσιαστικά έλλειμμα της πίστης/εμπιστοσύνης σε όλα τα επίπεδα. Θα επιμείνω σε μία μικρή λεπτομέρεια αφού ως γνωστόν σε αυτές κρύβεται ο «διάβολος». Ενάντια ίσως στην μονομέρεια του *sola scriptura*, έχει διατυπωθεί στον ορθόδοξο χώρο η άποψη ότι η Εκκλησία έζησε και χωρίς την Καινή Διαθήκη (καθώς ο Κανόνας αυτής συγκροτήθηκε το β' ήμισυ του 2^{ου} αι. μ. Χ.). Ποτέ δεν έζησε, όμως, χωρίς την Ευχαριστία, η οποία αρχικά ονομαζόταν με τον ασυνήθη για το περιβάλλον όρο κλάση του άρτου. Η απόλυτη αλήθεια είναι ότι ο λαός του Θεού ποτέ δεν έζησε και χωρίς την Π.Δ. Οι θεόπνευστες Γραφές της Κ.Δ., τις οποίες αναγιγνώσκει και ο Ι. Χριστός αλλά και η πρώτη Εκκλησία για να οδηγήσει σε μεταστροφή και άρα σε αληθινή πίστη τους κατηφορίζοντες προς Εμμαούς, ταυτίζονται με τα βιβλία της Π.Δ. έστω κι αν μέχρι και τα τέλη του 1^{ου} αι. ούτε στον Ιουδαϊσμό δεν υπάρχει ακόμη συγκροτημένος Κανόνας. Μέχρι σήμερα υπάρχουν ακολουθίες του νυχθημέρου κατά τις οποίες εκτός του Πάτερ ημών δεν ακούγεται η Κ.Δ. Δεν υπάρχει αντιθέτως καμιά η οποία δεν περιέχει παλαιοδιαθηκικό ανάγνωσμα και ιδίως Ψαλμό (πρβλ. Ώρες, Απόδειπνο, [...]). Σημειωτέον ότι τα αναγνώσματα σε αυτές τις ακολουθίες αναγιγνώσκει όταν είναι παρών ο ευρισκόμενος στο μέσον του ποιμνίου επίσκοπος (ο οποίος προβλέπεται από τους Κανόνες¹⁰ να γνωρίζει ερευνητικώς τις Γραφές) ενώ όλες (οι ακολουθίες) εγκαινιάζονται με την επίκληση του Αγ. Πνεύματος (*Βασιλεύ ουράνιε*) το οποίο σύμφωνα με το *Πιστεύω έλάλησε δια των Προφητών*.

Αποδεικνύεται στην λειτουργική έρευνα¹¹ ότι για πολλούς αιώνες οι Προφήτες διαβάζονταν πριν τον Απόστολο και το Ευαγγέλιο. Δεν γνωρίζουμε εάν υπήρχε η διάκριση που υπάρχει σήμερα τα παλαιοδιαθηκικά αναγνώσματα να διαβάζονται «χύμα» ενώ τα καινοδιαθηκικά εμμελώς όπως ανακοίνωνε και ο κήρυκας στο θέατρο τα διατάγματα (*edicta*) του αυτοκράτορα. Σε κάθε περίπτωση οι πιστοί ακροώνταν τους Προφήτες αλλά και κήρυγμα επ' αυτών (πρβλ. Ομιλίες Ι. Χρυσοστόμου). Σημειωτέον ότι μια προφητεία θεωρούνταν ότι έχει τριπλή αναφορά: στο ιστορικό παρόν της, τον Ι. Χριστό και τα τελικά έσχατα-τη νέα Ιερουσαλήμ. Οι Προφήτες πλέον στη θεία Λειτουργία των Ορθοδόξων δεν αναγιγνώσκονται στην Λειτουργία του Λόγου όπου μετουσιώνεται ο λόγος της Α.Γ. σε «σάρκα και αίμα» του βροτού. Οι προφητείες (όπως ονομάζεται στην Εκκλησία και η Τορά/ο Νόμος αφού με αυτό το πνεύμα ερμηνεύεται στην Εκκλησία) μετατέθηκαν στο κέντρο του Εσπερινού μετά τον αρχαιότατο επιλύχνιο ύμνο (Φως ιλαρόν) και το ψαλμικό προκειμένο ενώ επαναλαμβάνονται τα ίδια-τυποποιημένα για συγκεκριμένες κατηγορίες αγίων (οσίων, ιεραρχών, μαρτύρων). Δεν γνωρίζω εάν αυτή η μετάθεση συνδέεται με το γεγονός ότι οι Προφήτες ήδη στη Β' Πέ. (1, 19) παρομοιάζονται με λύχνο που φαίνει ως φως ιλαρόν σε τόπο αυχμηρό (= σκοτεινό) εξαγγέλλοντας την Ανατολή, δηλ. τον Μεσσία (Ζαχ. 6, 12· Μαλ. 3, 20 Ο' [4, 2]· πρβλ. Ησ. 59, 19· Ιω. 5, 35 [Ιωάννης Βαπτιστής]). Αυτή η μετάθεση, όμως, στερεί από τον μέσο πιστό τη δυνατότητα ακρόασης των Προφητών καθώς και για πρακτικούς λόγους δεν συμμετέχει στη συγκεκριμένη ακολουθία εκτός και αν αυτή είναι πανηγυρική. Δεν δίνεται επίσης η δυνατότητα στην συναγμένη εορτάζουσα Κοινότητα αλλά και κατεξοχήν στους ποιμένες μέσω το Κηρύγματος να εντρυφήσουν στα νάματα αυτών των τόσο αφυπνιστικών κειμένων¹².

¹⁰ Κανών Β' της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου.

¹¹ R.F. Taft, *Were there Once Old Testament Readings in the Byzantine Divine Liturgy? Apropos of an Article by Sysse Gudran Engberg, Buletino della badia greca di grottagerrata* 8 (2011) 271-312.

¹² Σημειωτέον ότι από τη Ελληνική Βιβλική Εταιρεία εκδόθηκε το Προφητολόγιο με απόδοση στη νέα Ελληνική και σχόλια στο περιθώριο.

Θεωρώ ότι η άγνοια των Προφητών, οι οποίοι έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στη δεύτερη πλάκα της Διαθήκης, έχει τις εξής συνέπειες για το πώς αντιλαμβανόμαστε οι περισσότεροι την πίστη μας: **α)** Σε μια εποχή κρίσεως το μήνυμα εναντίον της αδικίας και της παραμέλησης των αδύνατων κοινωνικά ομάδων που αντιθέτως χαίρουν της προστασίας του Κυρίου, θα λειτουργούσε αφυπνιστικά όπως και **β)** η κριτική τους εναντίον μιας λατρείας που συχνά προσφέρεται στον Θεό με την αρχέγονη **μαγική-μηχανιστική «λογική» του δούναι και του λαβείν.** Ο ίδιος ο Ι. Χριστός, ο οποίος και τελικά υποκατέστησε τη θυσία, κατά την (επονομαζόμενη) *κάθαρση του Ιερού* παρέπεμψε κατεξοχήν στον προφήτη του πάθους Ιερεμία (Μκ. 11, 17= Ησ. 56, 7· Ιερ. 7, 11). **γ)** Επιπλέον άγνοια των προφητών, οι οποίοι με τη μορφή που απαντούν στην Π.Δ., συνιστούν ένα μοναδικό παγκοσμίως φαινόμενο της ιστορίας του Ισραήλ, οδηγεί σε παρερμηνεία συγγενών καινοδιαθηκικών κειμένων (όπως η *Αποκάλυψη*) και σε παρεξήγηση εν γένει των μετά Χριστόν διορατικών προφητών της Εκκλησίας. Άλλωστε γενικότερα η «γλώσσα» της Κ.Δ. αλλά και της λατρείας είναι δυσερμήνευτη χωρίς την άριστη εξουκείωση με τη γλώσσα αλλά και τη «θεολογία των Ο΄» μεταφραστών της Π.Δ.. Ας μην λησμονείται ότι όταν ο Ι. Χριστός και οι συγγραφείς της Κ.Δ. μνημονεύουν έναν στίχο, ουσιαστικά παραπέμπουν σε ολόκληρη της συνάφεια αυτού. Κλασικό παράδειγμα η κραυγή του Κρεμασμένου επί το ξύλον Θεέ μου, Θεέ μου [...] η οποία ανακαλεί στον εγκρατή των γραφών ολόκληρο τον Ψ. 21 (Ο΄) ο οποίος και καταλήγει με τον θρίαμβο του δικαίου στο μέσον της σύναξης. **δ)** Ιδίως κατά τη Μεγάλη Εβδομάδα, κατά την οποία σε ετήσια βάση ο πιστός αλλά και ο μέσος Έλλην αφουγκράζεται ίσως περισσότερο από ποτέ την Π.Δ., ακούγονται ύμνοι, οι οποίοι χρησιμοποιώντας την *ποιητική άδεια*, στρέφονται με πάθος εναντίον των Ιουδαίων και του Ιούδα. Μόνον εάν γνωρίζει κάποιος «από καρδιάς» την αντίστοιχη προφητική κριτική, μπορεί να οδηγηθεί σε αυτοκριτική, συνειδητοποιώντας ότι αυτή (η κριτική) δεν σχετίζεται με τον αντιϊουδαϊσμό ο οποίος έχει αναβιώσει στις μέρες μας. Άλλωστε και ο ίδιος ο Π. «διορθώνοντας» ίσως τις σκληρές εκφράσεις του στο Α΄ Θεσ. 2, 15-16, τελικά στο Ρωμ. 9-11 επί τη βάσει ενός «κρεσέντο» προφητειών, καταφάσκει στην τελική λύτρωση του εκλεκτού λείμματος του Ισραήλ που θα επιστρέψει στον Χριστό. Έτσι στηλιτεύει την «αυτάρκεια» των εθνικοχριστιανών.

Γενικότερα στη σύγχρονη μετανεωτερική εποχή κατά την οποία αναβιώνει η πολυθεΐα (με ποικιλία μορφών) αλλά και η σχετικοποίηση της αλήθειας, η μη μετά λόγου γνώσεως ακρόαση της Π.Δ. και ιδίως «των ευαγγελιστών της αυθεντικής πίστης» προφητών οδηγεί στη μη συνειδητοποίηση **της μοναδικότητας** του συνυπάρχοντος και συνομιλούντος ζηλωτή Θεού ελευθερωτή¹³, αλλά στη λατρεία υπό των πιστών (αλλά όχι πιστευόντων) «ειδώλων» και αστέρων της πολιτικής και της θρησκείας. Επίσης συνεπάγεται την «ιδιωτικοποίηση» του Χριστιανισμού που γίνεται έτσι «ακίνδυνος» αλλά και «άναλος» για την καθημερινότητα αφού χωρίς τους προφήτες «αποκεφαλίζεται» η βαπτισματική φωνή αναγκαιότητας προσωπικής και συλλογικής Εξόδου από τη σύγχρονη Αίγυπτο για να αναβιώσουμε τη Διαθήκη της συζυγίας με τον Θεό για να σωθεί ο κόσμος. Ας μην λησμονείται ότι την Κυριακή του θριάμβου της Ορθοδοξίας, το πρώτο χαρακτηριστικό της *πίστης* όχι τυχαία είναι το *Οί Προφήται ώς είδον, οί Απόστολοι ώς έδίδαξαν [...] ή Οίκουμένη ώς συμ-πεφώνηκεν.*

¹³ G. Lohfink, *Bibel Ja-Kirche Nein? Kriterien richtiger Bibelauslegung*, Urfeld Verlag 2004, 20-21.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Αναφορικά με τα πρωτότοκα στον Ισραήλ και την Μαριάμ. Το όνομά της σημαίνει μάλλον επαναστάτρια (όχι Δέσποινα!!!), όπως και Ιωάννης (Jochanan) Ο Θεός (JHWH) είναι ελεήμων / έδειξε χάρη"! Να ελέγχετε τις πληροφορίες που καταγράφετε !!!!

<http://www.philologus.gr/4/68-2010-01-01-01-22-30/162-2010-03-28-21-09-34> (διαβάστε το ολόκληρο)

Πρωτότοκος τῆς μητέρας του λέγεται ὁ Χριστός στὰ δυὸ πρῶτα Εὐαγγέλια τοῦ Ματθαίου (1,25) καὶ τοῦ Λουκᾶ (2,7). καὶ ἀπὸ αὐτὸ μερικοὶ ἀνὰ τοὺς αἰῶνες συμπέραναν ὅτι ἄρα ἡ μητέρα τοῦ Κυρίου μετὰ τὸν Ἰησοῦ εἶχε καὶ ἄλλα παιδιὰ. τὸ ἔπαθαν αὐτό, ἐπειδὴ δὲν ἤξεραν τὴν εἰδικὴ σημασία πού ἔχει αὐτὸς ὁ ὅρος στὴ Βίβλο, **κι ὅτι σ' αὐτή, ἀκόμη καὶ ἂν κάποιος δὲν εἶχε ποτὲ κανέναν ἀδερφὸ ἢ ἀδερφή, μποροῦσε νὰ λέγεται πρωτότοκος ἢ ἂν τὸ πρῶτο παιδί μιᾶς γυναικὸς ἦταν κορίτσι, οὔτε αὐτὸ λεγόταν πρωτότοκον οὔτε ἢ μητέρα ἐκείνη ἀποκτοῦσε ποτὲ πρωτότοκον,** ἀκόμη καὶ ἂν γεννοῦσε δέκα ἄντρες καὶ δέκα γυναῖκες ἢ ἂν τὸ πρῶτο ἀρσενικὸ παιδί μιᾶς γυναικὸς πέθαινε πρὶν συμπληρώσῃ σαράντα ἡμέρες ζωῆς, οὔτε αὐτὸ λεγόταν πρωτότοκον οὔτε ἢ μητέρα του ἀποκτοῦσε ποτὲ πρωτότοκον. καὶ ἂν μιὰ γυναίκα ἦταν γυναίκα ἱερέως ἢ Λευῖτου, κανένα παιδί τῆς ἀρσενικὸ ἢ θηλυκὸ δὲν λεγόταν ποτὲ πρωτότοκον. ἢ φυλὴ τοῦ Λευῖ δὲν εἶχαν ποτὲ πρωτότοκα ἢ ἀπὸ ἄλλη σκοπιὰ οἱ τῆς φυλῆς τοῦ Λευῖ ἦταν ὅλοι πρωτότοκοι, ἀκόμη καὶ ἂν κανεὶς ἦταν τὸ εἰκοστὸ παιδί τῆς μητέρας του. **μόνο ἂν τὸ πρωτότοκο παιδί ἀνήκε σ' ἄλλη φυλὴ πλὴν τῆς τοῦ Λευῖ καὶ ἦταν ἀρσενικὸ καὶ συμπλήρωνε σαράντα μέρες ζωῆς, λεγόταν πρωτότοκον, καὶ λεγόταν ἔτσι, εἴτε εἶχε ἄλλ' ἀδέρφια, ἀρσενικὰ ἢ θηλυκά, εἴτε ὄχι. καὶ ὄχι μόνον οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ τὰ ζῶα, ὅταν ἦταν πρωτότοκα αὐτῶν τῶν προδιαγραφῶν, ἦταν ἰδιοκτησία τοῦ ἱερατείου. καὶ σύμφωνα μὲ τὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ μωσαϊκοῦ Νόμου (Ἐξ 13,11-16), ἂν ἦταν ζῶα φαγώσιμα, παραδίνονταν στὸ ἱερατεῖο, ἂν ἦταν ζῶα μὴ φαγώσιμα, ἀνταλλάσσονταν ἢ μὲ φαγώσιμα ἢ μὲ χρήματα (ζυγισμένα καὶ σεσημασμένα τεμάχια χρυσοῦ ἢ ἀργύρου), καὶ ἂν ἦταν ἄρρενα παιδιὰ ἀνθρώπων, παραδίδονταν πάλι στὸ ἱερατεῖο ὡς δούλοι, καὶ τὸ ἱερατεῖο τὰ πουλοῦσε, γιὰ νὰ εἰσπράξῃ τὸ ἀντίτιμό τους, οἱ δὲ ἀγορασταὶ ἦταν οἱ ἴδιοι οἱ γονεῖς του ἀσφαλῶς, διότι τὸ παιδί ἦταν 40 ἡμερῶν. οἱ γονεῖς τὸ ἐξαγόραζαν πληρώνοντας λύτρα. τὰ λύτρα γιὰ τὸ παιδί ἦταν ἓνα πρόβατο, γιὰ δὲ τοὺς φτωχοὺς ἓνα ζεῦγος τρυγόνων ἢ περιστεριῶν. ὁ Ἰησοῦς λοιπὸν ὡς ἄρρεν διανοῖγον μήτραν μητρὸς αὐτοῦ (Ἐξ 13,15 Ἀκ 2,23-24) παραδόθηκε τὴν τεσσαρακοστὴ ἡμέρα στὸ ναὸ καὶ ἀμέσως ἐξαγοράστηκε μὲ ἓνα ζεῦγος περιστεριῶν. ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀργότερα λέει ἀλληγορικῶς ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς ἐκκλησίαν πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐνοῦρανοῖς (Ἐβ 12,23), πού ἐξαγοράστηκαν μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. ἀσφαλῶς ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὡς Ἰσραηλίτης ἦταν πρωτότοκος καὶ τυπικά. στὴ βιβλικὴ φρασεολογία αὐτὸ δὲν ἔχει καμμιά ἀπολύτως σχέσι μὲ τὸ ἂν εἶχε ἢ δὲν εἶχε ἄλλα ἀδέρφια. ὅσοι ἀπὸ τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ Ἰησοῦ ὡς πρωτοτόκου τῆς Μαρίας (Μθ 1,25 Ἀκ 2,7) συμπέραναν ὅτι ἡ Μαρία εἶχε καὶ ἄλλα παιδιὰ, ἔκαναν ἓνα χοντροκομμένο λάθος, ἐπειδὴ δὲν ἤξεραν τὴ Βίβλο.**

2. Ἡ σημασία τῆς ἐπώδυνης καὶ αιματηρῆς περιτομῆς

Γιοακίμ Γνίλκα, *Χριστιανισμός και Ισλάμ. Μια νέα Προσέγγιση* [=Joachim Gnllka, *Bibel und Koran : was sie verbindet, was sie trennt*, Freiburg im Breisgau [u.a.] : Herder, 2007⁶], Μτφρ. Σωτ. Δεσπότης, Αθήνα: Ουρανός 2009, 295-296

Πρόκειται για ένα αρχαίο τελετουργικό το οποίο συναντάμε στην αρχαιότητα σε πολλούς λαούς και μέχρι σήμερα δε σχετίζεται μόνο στους Ιουδαίους. Ο Ηρόδοτος (2, 104) απαριθμεί λαούς που εφαρμόζουν αυτό το έθιμο. Ουσιαστικά σχετίζεται με την αφαίρεση της ακροποσθίας¹⁴ και συνδέεται με την κένωση αίματος²². Οι αρχαϊκές ερμηνείες, που δεν είναι δυνατόν να αναλύσουμε, είναι ποικίλες: θυσία απολύτρωσης, έθιμο εφηβείας, σημείο της φυλής, αποτρεπτικό έθιμο²³. Πρέπει να μνημονευθεί το χωρίο Εξ. 4, 24-26¹⁵ που συνιστά πιθανόν την αρχαιότερη σχετική μαρτυρία της Π.Δ. Από αυτό συμπεραίνεται ότι η περιτομή θεωρούνταν θυσία του γαμπρού με τη μετοχή της νύφης – ίσως τη γαμήλια νύχτα-. Η Σεπφώρα, η γυναίκα του Μωυσή, αναφέρει: *Σύζυγος αίματος είσαι για μένα*. Με τον τρόπο αυτό λυτρώνεται ο νυμφίος από το νυκτερινό δαίμονα.

Έχοντας μετατραπεί σε σημείο της διαθήκης, η περιτομή στο Γεν. 17, 1-27 γίνεται απαραίτητη προϋπόθεση της σύναψης της Διαθήκης του Γιαχβέ με το λαό Του. Ο ισχυρός Θεός (El Schaddaj) διακηρύσσει ότι θέλει να συνάψει διαθήκη με τον Αβραάμ. Κατά τη σύναψη αυτής, ο Πατριάρχης λαμβάνει την υπόσχεση ότι θα γίνει πατέρας πολλών λαών και βασιλέων και θα λάβει ως αιώνια κληρονομιά ολόκληρη τη γη Χαναάν. Η περιτομή γίνεται σημείο της Διαθήκης και πρέπει να επιτελείται όταν το νεογέννητο βρέφος είναι οκτώ ημερών. **Όποιος την αρνείται, διασπά τη διαθήκη και χάνει τη ζωή του**. Στην Π.Δ. η περιτομή πλαισιώνεται από επαγγελίες ευλογίας (κατοχή γης, πολυάριθμοι απόγονοι).

Κατά το πέρασμα των χρόνων προστέθηκαν ή ήλθαν στο προσκήνιο και άλλες σημασίες. Κατά την Εξορία η περιτομή γίνεται το χαρακτηριστικό σημείο των Ισραηλιτών, αφού οι Ασσύριοι και οι Βαβυλώνιοι δεν την γνώριζαν. Κατά την περίοδο της ελληνο-σελευκίδειας κατοχής της Παλαιστίνης (2^{ος} αι. π.Χ.) έγινε σημείο της Ομολογίας. Μαζί με άλλα έθιμα της ιουδαϊκής θρησκείας –θυσία του Ναού, εορτή του Σαββάτου- απαγορεύτηκε με την απειλή του θανάτου (Α΄ Μακ. 1, 41-64). Η αναστάτωση στο λαό ήταν μεγάλη και έτσι προκλήθηκε η επανάσταση των Μακαβαίων. Μερικοί βέβαια συνέπλευσαν με τους Έλληνες και προχώρησαν στον επισπασμό (Α΄ Μακ. 1, 15).

Στους Έλληνες και Ρωμαίους το έθιμο αυτό φαινόταν αλλόκοτο και μάλιστα αποκρουστικό. Γι' αυτό και οι Ιουδαίοι που ζούσαν στην Διασπορά, όπως ο Φίλων ο Αλεξανδρεύς²⁴, επεχείρησαν μέσω

¹⁴ Η πτυχή του δέρματος που καλύπτει τη βάλανο του πέους.

¹⁵ Στο δρόμο εκεί που σταμάτησε για να διανυκτερεύσει, όρμησε εναντίον του ο Κύριος και ζητούσε να τον θανατώσει. Τότε η Σεπφώρα πήρε ένα λιθάρι κοφτερό κι έκοψε το άκρο του δέρματος του γεννητικού μορίου του γιου της και αγγίζοντας τα πόδια του Μωυσή είπε: *Σύζυγος αίματος είσαι για μένα*. (=έγένετο δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἐν τῷ καταλύματι συνήνητησεν αὐτῷ ἄγγελος κυρίου καὶ ἐζήτηι αὐτὸν ἀποκτείνειν καὶ λαβοῦσα Σεπφώρα ψῆφον περιέτεμεν τὴν ἀκροβυστίαν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς καὶ προσέπεσεν πρὸς τοὺς πόδας καὶ εἶπεν ἔσθη τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου καὶ ἀπῆλθεν ἀπ'αὐτοῦ διότι εἶπεν ἔσθη τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου).

λογικών επιχειρημάτων να καταστήσουν οικεία στους εθνικούς αυτά τα έθιμα. Έτσι ισχυρίστηκαν ότι αποτρέπονται ασθένειες, επιβοηθείται η γονιμότητα, βελτιώνεται η καθαρότητα/υγιεινή του σώματος, υπενθυμίζοντας το γεγονός ότι οι Αιγύπτιοι ιερείς επίσης περιτέμονταν²⁵. Επιπλέον η εισδοχή των εθνικών στη Συναγωγή δεν προϋπέθετε την περιτομή, αντίθετα προς την Παλαιστήνη όπου οι απερίτμητοι θεωρούνταν ότι μολύνουν τη χώρα (πρβλ. Ιωβηλ. 30, 12 κε.).

Σύμφωνα με τη χριστιανική θεολογία, η περιτομή δεν διαδραματίζει κανένα ρόλο στη σωτηρία. Η ανάληψή της μάλιστα σημαίνει πτώση από το Ευαγγέλιο και γι' αυτό ακριβώς το σκοπό ο απόστολος των εθνών διεξήγαγε σκληρό αγώνα. Με πολεμικό τρόπο αντιτάσσεται στην περιτομή στην *Προς Γαλάτας* και με ακριβέστερο στην *Προς Ρωμαίους*. Ανακαλώντας σκέψεις από την Προφητεία και αναπτύσσοντάς τις (Δτ. 10, 16· Ιερ. 4, 4 6, 10· 9, 25· Ιεζ. 44, 7) ομιλεί για την περιτομή της καρδιάς η οποία επιτελείται εν πνεύματι και όχι εν γράμματι (Ρωμ. 2, 29). Με αυτή εκπληρώνεται η επαγγελία που έλαβε ο Αβραάμ κατά τη σύναψη της Διαθήκης ότι θα γίνει *πατέρας πολλών εθνών*. Έτσι τώρα το Ευαγγέλιο κηρύττεται σε όλους τους ανθρώπους. Διά του Αγ. Πνεύματος που δωρίζεται από τον Θεό και μεταμορφώνει τις καρδιές, συμμετέχουν κι οι εθνικοί στην ευλογία του Αβραάμ.

Στην αποστολική Σύνοδο εκπροσωπούσαν τρεις τάσεις: Οι δύο από αυτές (η ομάδα του Πέτρου και αυτή του Πέτρου) συμφώνησαν, ομολογώντας την πίστη στον σταυρωθέντα και αναστάντα Ιησού Χριστό. Η ομάδα του Πέτρου, στην οποία συγκαταλλέγονταν εκείνοι οι Ιουδαίοι που πίστεψαν, συνέχισε να εφαρμόζει ως έθιμα ιουδαϊκές συνήθειες, όπως την περιτομή. Δε γνωρίζουμε φυσικά πώς ο καθένας τα αξιολογούσε. Η ομάδα του Παύλου, στην οποία ήταν κατά το πλείστον ενταγμένοι οι πιστεύσαντες εθνικοί, αρνούσαν αυτά τα έθιμα. Εκτός αυτών συναντούμε και μια τρίτη ομάδα, που ο Παύλος ονόμασε *ψευδαδέλφους*. Αυτοί δεν αφορίστηκαν από την ιεροσολυμητική Εκκλησία, αφού δεν προβλεπόταν τέτοια διαδικασία.

Από το βιβλίο μου

Η Ιεραποστολική περιοδεία του Παύλου στον Ελλαδικό χώρο (Μακεδονία-Αχαΐα - Ασία) , εκδ. Ουρανός, Αθήνα 2011 139

Προφανώς πολλά κορίτσια που προέκυπταν από τις παράνομες μείξεις και διασώζονταν από την έκτρωση αλλά και τον θάνατο αφιερώνονταν από τις ίδιες τις μητέρες τους στην «Αφροδίτη». Η σεξουαλική απόλαυση ικανοποιούνταν κατά τη διάρκεια θρησκευτικών εορτών και άλλων επετείων (γάμοι-γενέθλια) είτε στα προαύλια των ναών (Απουλήιος, *Μεταμορφώσεις* 10.20-22) είτε στις ιδιωτικές κατοικίες αφού ως αυλητρίδες συνόδευαν τα δείπνα (Δίων 8.5-10· Α΄Κορ. 10, 7)¹⁶ είτε

---

¹⁶ Σύμφωνα με τον Τάκιτο ο εκρωμαϊσμός επιτυχανόταν μέσω της καλλιέργειας της ρητορικής, τα κομψά δείπνα, τη χρήση του περιπάτου και της τηβέννου (toga) και τη συμμετοχή σε σεξουαλικά παιχνίδια σε αυτά τα δείπνα (Agr. 21). Στο Θέατρο της Κορίνθου για πρώτη φορά στην Ελλάδα διεξάγονται αιματηρές μονομαχίες και θηριομαχίες (Δίων 21. 212).

σε πορνεία που έφεραν την ονομασία *τέγος, παιδισκείον, κηλωστόν, χαμαιτυπίον* και βρίσκονταν ακόμη και στην Αγορά δίπλα σε διοικητικά γραφεία ή ναούς.

2) Όντως οι γυναίκες¹⁷ κατείχαν εξαιρετική θέση στην πρώτη χριστιανική Εκκλησία. Δεν ήταν, όμως, ευφάνταστα *πάροιστρα* (= υστερικά· Κατά Κέλσ. 2. 55-58) γυναίκα, αλλά «κυρίες» των τοπικών κοινωνιών αυτές που μυήθηκαν στη νέα πίστη, στην οποία δινόταν μεγάλη έξαρση στη μονογαμία και την οικογένεια¹⁸: *Κατ' αρχάς, οι χριστιανικές ομάδες στον αρχαίο κόσμο ανέπτυξαν γρήγορα ένα πολύ ουσιαστικό πλεόνασμα γυναικών, ενώ στον περιβάλλοντα εθνικό κόσμο οι άνδρες υπερέβαιναν αριθμητικώς κατά πολύ τις γυναίκες. Αυτό οφείλεται στην εναντίωση των πρώτων χριστιανών (α) στην παιδοκτονία (που αφορούσε κατεξοχήν στο πνίξιμο των θήλεων νεογνών ή στην έκθεσή τους ως βορά στα ζώα και τα στοιχεία της φύσης) αλλά και σε (β) οποιαδήποτε μορφής αντισύλληψη¹⁹ και την άμβλωση (μέσω της λήψης μικρής δόσης δηλητηρίου αλλά και μέσω μηχανικών μεθόδων) που συχνά οδηγούσαν στη στειρότητα και ενίοτε και στο θάνατο της μητέρας βλ. Τερτυλιανός, *Πραγματεία περί Ψυχής* 25) (γ). Δεύτερον, σε πλήρη συμφωνία με τη θεωρία των *Guttentag* και *Secord* που συνδέει τη θέση των γυναικών με τις αναλογίες φύλων, οι χριστιανές γυναίκες απολάμβαναν ουσιαστικά υψηλότερη θέση μέσα στα χριστιανικά περιβάλλοντα απ' ό,τι οι εθνικές γυναίκες στον ευρύτερο κόσμο. [...] Τρίτον, με δεδομένο ένα πλεόνασμα χριστιανών γυναικών και ένα πλεόνασμα εθνικών ανδρών, πραγματοποιήθηκε ένα ουσιαστικό ποσό μικτών γάμων, παρέχοντας, κατά συνέπεια, στην πρώιμη εκκλησία μια σταθερή ροή δευτερευόντων νεοφώτιστων. Τέλος, η αφθονία χριστιανών γυναικών οδήγησε σε υψηλότερα ποσοστά γεννήσεων - η ανώτερη γονιμότητα συνέβαλε στην εξάπλωση του Χριστιανισμού²⁰. Σε αυτό βοήθησε η*

---

¹⁷ Όσα έπονται και είναι με πλάγια γράμματα προέρχονται από τα συμπεράσματα του R. Stark, *Η Εξάπλωση του Χριστιανισμού*, Μτφρ. Μ. Λουκά, Αθήνα: Άρτος Ζωής 2005. Αυτός θεμελιώνει τα συμπεράσματα με κοινωνιολογικές παρατηρήσεις στη γένεση και διάδοση θρησκευτικών κινήματων.

¹⁸ Ο.π. 56: Οι ιστορικοί έχουν αποδεχθεί τώρα ότι η *Romponia Graecina*, μια γυναίκα της τάξης των συγκλητικών, την οποία ο Τάκιτος ανέφερε ότι είχε κατηγορηθεί για άσκηση «ξένης δεισιδαιμονίας» το 57 (Χρονικά 13.3), ήταν χριστιανή (Sordi 1986). Ούτε αποτελούσε η *Romponia*, σύμφωνα με τη Marta Sordi, μια μεμονωμένη περίπτωση: «Γνωρίζουμε από αξιόπιστες πηγές ότι μέσα στην αριστοκρατία [στη Ρώμη] του β' μισού του 1ου αιώνα υπήρξαν χριστιανοί (Acilius Glabrio και οι χριστιανοί Φλαβιανοί), και ότι είναι πιθανόν να μπορούμε να εικάσουμε ότι το ίδιο και για το α' μισό του αιώνα αυτού, πριν από την άφιξη του Παύλου στη Ρώμη» (1986:28). Από τότε που ο Judge πρώτος αμφισβήτησε την προλεταριακή όψη της πρώιμης εκκλησίας, έχει αναπτυχθεί μεταξύ των καινοδιαθηκολόγων μια συναίνεση: ότι ο Χριστιανισμός βασίστηκε στις μέσες και ανώτερες τάξεις (Scroggs 1980). Έτσι ο Jean Danielou και ο Henri Marrou (1964:240) ασχολήθηκαν με τον προεξέχοντα ρόλο των «πλούσιων ενεργετών» στις υποθέσεις της πρώιμης εκκλησίας. Ο Robert M. Grant (1977:11), επίσης, αρνήθηκε ότι ο πρώιμος Χριστιανισμός ήταν «ένα μαζικό προλεταριακό κίνημα» και υποστήριξε ότι ήταν «ένα σχετικά μικρό σύμπλεγμα έντονων λίγο πολύ ομάδων, με προέλευση, κατά κύριο λόγο, από τη μεσαία τάξη». Ο Abraham J. Malherbe (1977:29-59) ανέλυσε τη γλώσσα και το υφός των πρώτων εκκλησιαστικών συγγραφέων και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι απευθύνονταν σε ένα εγγράμματο και μορφωμένο ακροατήριο. Μια τέτοια γυναίκα με εξαιρετική παιδεία και ήθος ήταν τον 2^ο αι. μ.Χ. η Περγέτουα. Βλ. σχετικά J. Hofmann, *Vibia Perpetua, liberaliter institute. Zum Bildungsstand einer kethragischen Christin an der Wende des zweiten Jahrhunderts. Frühchristentum und Kultur*, Ferdinand R. Prostmeier (Hgg), Freiburg-Basel-Wien: Herder 2007 75-94.

¹⁹ Γινόταν μέσω αλοιφών, μελιού, ταμπόν μαλακού μαλλιού που οδηγούσαν και σε στειρότητα, στομαχιών αγέννητων αρνιών και κύστες από κατοίκια ως προφυλακτικά τα οποία όμως ήταν πανάκριβα. Βλ. τεκμηρίωση ό.π. 188-189.

αποκατάσταση της σχέσης του ανδρός προς τη σύζυγο από τον ίδιο τον Ι. Χριστό ο οποίος απαγόρευσε με απόλυτο τρόπο το διαζύγιο παραπέμποντας στην αρχή της κτίσεως (Μκ. 10, 10-12²¹).

---

²⁰ Ο.π. 198.

²¹ Ο Θεός συνεχίζει σε κάθε γάμο να επαναλαμβάνει το μυστήριο της δημιουργίας της σύζευξης δηλαδή του άνδρα με τη γυναίκα, της ενώσεώς τους σε σάρκα μία.

ΙΟΥΔΑΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

1. ΣΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΑΙ Ο ΟΡΟΣ Παις και δη Παιδίον (υποκοριστικό) ΟΡΟΣ ΜΕ ΤΟΝ ΟΠΟΙΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΤΑΝ ΚΑΙ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΕΒΡΑΙΚΑ Ο ΔΟΥΛΟΣ – ΟΧΙ Τέκνον (που δηλώνει το γόνο).
2. ΚΑΘΕ ΓΕΝΝΗΣΗ = ΕΚΤΗΣΑΜΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ κραυγάζει η Εύα όταν αποκτά το πρώτο της τέκνο μετά την πτώση μέσω του Αδάμ: *Αδαμ δὲ ἔγνω Ἐναν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν τὸν Καὶν καὶ εἶπεν **ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ θεοῦ*** (Γέν. 4, 1). Τότε ἀλλωστε ονομάζεται Εύα (=ζωή). Η απόκτηση τέκνων ΔΩΡΟ ΘΕΟΥ (Ψ. 127, 3) ο οποίος προσωπικά διανοίγει τη μήτρα κάθε γυναίκας η οποία ακόμη και την πτώση ονομάζεται Εύα (=ζωή), ΣΗΜΕΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ (Γέν. 15). Η ΠΟΛΥΤΕΚΝΙΑ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΕΥΛΟΓΙΑ (Γέν. 33, 5) ενώ το αντίθετο δυστυχία-ποινή. Στη συνάφεια αυτή πρέπει να μνημονευθεί και το γεγονός ότι τελικά στην Κοινωνία των Πατριαρχών καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν οι μητέρας όπως στην περίπτωση της Ραχήλ και του Ιακώβ.
3. **ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΥΙΩΝ ΚΑΙ ΘΥΓΑΤΕΡΩΝ ΑΦΟΥ μόνον οι πρώτοι ΜΕ ΤΗΝ ΠΕΡΙΤΟΜΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΝΟΜΑΤΟΔΟΣΙΑ** καθίστανται κληρονόμοι (μόνον κατ' εξαίρεση οι θυγατέρες Αρ. 27, 1-11. 36, 1 κε.) διαιωνίζοντας το όνομα-το δέντρο του πατέρα που αποκαλούν **κύριο** (Μτ. 21, 29). Όταν γεννηθεί θυγατέρα οι μέρες του καθαρμού της λατρευτικά ακάθαρτης μητέρας διπλασιάζονται. Οι κόρες δεν πήγαιναν σχολείο αλλά συνήθως αποτρέπονταν από τη μάθηση διότι αυτή θεωρούνταν ότι θα τις αποτρέψει από τη φροντίδα της οικίας. Στηριζόταν στο γεγονός ότι στο Δευτερονόμιο γίνεται λόγος για γιους. Οι κόρες θεωρούνταν βάρος καθώς έπρεπε να διαφυλαχθεί η παρθενία οπωσδήποτε, κατόπιν να επιλεγεί ο κατάλληλος σύζυγος, να τεκνογονήσει, και αρκετές φορές επιστρεφόταν μόνη λόγω διαζυγίου.

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ

4. Σύμφωνα με το Δευτερο-**Νόμιο** (4, 9) προβλέπεται παιδ-αγωγή γίνεται μέσω της **εντατικής/ανάγλυφης αφήγησης των γεγονότων στο Χωρήβ** ώστε να προκληθεί οικείωση των συμβάντων (ταύτιση με τους πρωταγωνιστές) και φόβος Θεού. αυτή η παιδαγωγική αφορά αγόρια και κορίτσια (! μπάνιμ) αφού άπαντες βρέθηκαν στους πρόποδες του Σινά που συνιστά το Πρωτο/Δημοτικό-σχολείο αλλά και την Πρωτοιστορία αφού εκεί για πρώτη φορά είδαν τον Κύριο άκουσαν τις εντολές του και συνάφθηκε η Διαθήκη. Σύμφωνα με το 6, 7 // 11, 19 οφείλουν επίσης να μάθουν από έξω/από καρδιάς τις εντολές. Χαρακτηριστική η εικόνα του ερωτώντος παιδιού: *καὶ προβιβάσεις αὐτὰ τοὺς **υἱούς σου** καὶ λαλήσεις ἐν αὐτοῖς καθήμενος ἐν οἴκῳ καὶ πορευόμενος ἐν ὁδῷ καὶ κοιταζόμενος καὶ διανιστάμενος [...]) καὶ ἔσται ὅταν ἐρωτήσῃ σε ὁ υἱός σου αὐριον λέγων **τί ἐστὶν τὰ μαρτύρια καὶ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ κρίματα ὅσα ἐνετείλατο Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἡμῖν*** (Δτ. 6, 7. 20). Η απάντηση γίνεται με το **εμείς** και όχι αυτοί αφού όλοι ανήκουμε στη γενιά της Εξόδου και αναβιώνουμε τα γεγονότα εδώ και ΤΩΡΑ όπως επανειλημμένα επισημαίνει το Δευτερονόμιο. Η απομνημόνευση μέχρι και τα χρόνια του Ιωσήπου χιλιάδων δεδομένων αποτελούσε το πρόπον.
5. Επίσης η παιδαγωγική ασκείται και με τη συμ-μετοχή στις εορτές, όπου εκεί ο ακροατής επαναλαμβάνει με τους άλλους τις εντολές βιώνοντας τη συλλογική ταυτότητα (31, 12 κε.).

6. Η αποστήθιση συνοδευόταν από ανάγνωση των κειμένων εις επήκοον όλων, όπως άλλωστε συνηθιζόταν σε όλο τον ελληνορωμαϊκό κόσμο. Παραδόξως ανάγνωση της Τορά δεν άρχιζε από την Δημιουργία του Σύμπαντος (τη Γένεση) αλλά από **το Λευιτικό** που συνιστά την καρδιά του Νόμου και υπογραμμίζει τι είναι λατρευτικά καθαρό και τι ακάθαυτο. Αυτή θεωρούνταν απαραίτητη για να μυσταγωγηθεί κάποιος στο Νόμο. Ήδη η εκμάθηση των γραμμάτων γινόταν σε συνδυασμό με λέξεις και θεολογία. Για παράδειγμα το άλεφ σε συνειρμό με τη λέξη έμεθ (= πιστότητα) η οποία στην αρχή, στη μέση και το τέλος της περιέχει αντιστοίχως το πρώτο, το μεσαίο και το τελευταίο γράμμα της εβραϊκής αλφαβήτου που σημειωτέον δεν περιέχει φωνήεντα γι' αυτό είναι δύσκολη η αναγνώριση και η εκφώνηση της λέξης. τονιζόταν επίσης από το δάσκαλο ότι το άλεφ και το έμεθ βρίσκονται σε αντιθετικό παραλληλισμό προς τη φαυλότητα, λέξη που «βρίσκεται στον αέρα».

ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ-ΤΕΚΝΩΝ ΣΤΗ ΓΡΑΦΗ

Γενικότερα στα ευαγγέλια δεν ακούμε για παιδικό παιχνίδι εκτός Μτ. 11, 16 αλλά για παιδική εργασία (Μτ. 21, 28-31), δουλειές του σπιτιού ή της υπαίθρου (Α' Βασ 16, 11) παιδιά που πάσχουν, δαιμονίζονται/πεθαίνουν στο άνθος της ηλικίας και μέσω του πατέρα ζητούν θεραπεία. Η ειδυλλιακή εικόνα. Ούτως ή άλλως στα ελληνορωμαϊκά χρόνια τα παιδιά εκτός αυτού είτε εξέθεταν σε τριόδους είτε τα πουλούσαν και μάλιστα σε μη Ιουδαίους (αφού αυτοί έπρεπε να τα απελευθερώσουν το έβδομο έτος) όταν πνίγονταν από χρέη (Μτ. 18, 25). Και για τους Στωικούς και τους Κυνικούς τα παιδιά που δεν είχαν ανεπτυγμένο το λόγο αφού αυτό αποκτάται μέσω της πολύχρονης παιδείας και δεν θεωρούνται πολίτες είτε της ουτοπικής είτε της ευτοπικής πόλης.

Επισημαίνουμε τις εξής αντιφάσεις:

1. Σαφής εντολή η τέταρτη του Δεκαλόγου και μάλιστα με προστακτική *Τίμα τον πατέρα* (Εξ. 20, 12. Δτ. 5, 16) ενώ η ανυπακοή τιμωρείται με θάνατο (πρβλ. Εφ. 4, 6) αν και σύμφωνα με το Μτ. 21, 28-32 δεν ήταν σπάνιο φαινόμενο και στην Παλαιστίνη. Δεν μνημονεύεται όμως και το αντίστροφο.
2. Στον Ιερ. γίνεται εμφανές ότι καθείς είναι υπεύθυνος για τις πράξεις του: ²⁹ *ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐ μὴ εἴπωσιν οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα (sour grapes) καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων ἠμωδίασαν ἀλλ' ἢ ἕκαστος ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἀμαρτία ἀποθανεῖται καὶ τοῦ φαγόντος τὸν ὄμφακα αἰμωδιάσουσιν οἱ ὀδόντες αὐτοῦ (38:29-30 Ο).* Σε άλλα χωρίς όμως η καταδίκη αφορά μέχρι τρίτης γενεάς. Στο **Β' Βασ. 12** ο παράνομος καρπός της σχέσης Δαυίδ και Βηρσαβεέ πεθαίνει παρὰ την επταήμερη ευχή του άνακτα: *καὶ ἀπῆλθεν Ναθαν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ἔθραυσεν κύριος τὸ παιδίον ὃ ἔτεκεν ἢ γυνὴ Ουριον τῷ Δαυιδ καὶ ἠρρώστησεν (12, 15).*
3. Ο ΙΣΑΑΚ [ΣΩΖΕΤΑΙ ΑΠΌ ΤΗΝ ΘΥΣΙΑ και έτσι ασκείται κριτική στις θυσίες παιδιών στον Μολώχ στη γνωστή Γεενώμ/Γέεννα νότια της Ιερουσαλήμ (Λευ. 18, 21. Δ' Βασ 23, 10. Ιερ. 32, 35 Πρβλ. ΜΩΥΣΗΣ). Γενικότερα

ξένοι, ορφανά και χήρες (Δτ. 27, 19.) συνιστούν την «αγία τριάδα» των πλέον αβοήθητων και απολύτως περιθωριοποιημένων που τυγχάνουν της προστασίας του Γιαχβέ τον οποίο έχουν και «συνήγορο υπεράσπισης». Στους **Κριτές 11**, όμως, η παρθένος κόρη του Ιεφθάε που περιγράφεται με πολύ χαριτωμένο τρόπο²² μετά από δίμηνο θυσιάζεται καθώς ο πατέρας της είχε ορκιστεί *καὶ ἔσται ὡς ἂν ἐξέλθῃ ἐκ τῶν θυρῶν τοῦ οἴκου μου εἰς ἀπάντησίν μου ἐν τῷ ἐπιστρέψαι με ἐν εἰρήνῃ ἀπὸ τῶν υἰῶν Αμμων καὶ ἔσται τῷ κυρίῳ καὶ ἀνοίσω αὐτὸν ὀλοκαύτωμα.*

4. Στο **Δ' Βασ. 2**, παιδάκια μικρά και μάλιστα 42 στον αριθμό, βρίσκουν φρικιαστικό θάνατο από δύο αρκούδες διότι εμπαίζουν ως φαλακρό τον άνθρωπο του Θεού ²³ *καὶ ἀνέβη ἐκεῖθεν εἰς Βαιθηλ καὶ ἀναβαίνοντος αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ καὶ παιδάκια μικρὰ ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως καὶ κατέπαιζον αὐτοῦ καὶ εἶπον αὐτῷ ἀνάβαινε φαλακρέ ἀνάβαινε ²⁴καὶ ἐξένευσεν ὀπίσω αὐτῶν καὶ εἶδεν αὐτὰ καὶ κατηράσατο αὐτοῖς ἐν ὀνόματι κυρίου καὶ ἰδοὺ ἐξῆλθον δύο ἄρκοι ἐκ τοῦ δρυμοῦ καὶ ἀνέρρηξαν ἐξ αὐτῶν τεσσαράκοντα καὶ δύο παῖδας (2:23-24).* Ο ίδιος προφήτης στο κεφ. 4 ανασταίνει νεκρό παιδί της Σωμανίτιδος και μάλιστα όχι αφ' υψηλού ούτε με τη ράβδο αλλά σκύβοντας/γονατίζοντας και ασπαζόμενος το πτώμα στο στόμα του: ³¹ *καὶ Γιεζι διῆλθεν ἔμπροσθεν αὐτῆς καὶ ἐπέθηκεν τὴν βακτηρίαν ἐπὶ πρόσωπον τοῦ παιδαρίου καὶ οὐκ ἦν φωνὴ καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις καὶ ἐπέστρεψεν εἰς ἀπαντὴν αὐτοῦ καὶ ἀπήγγειλεν αὐτῷ λέγων οὐκ ἠγέρθη τὸ παιδάριον (4:31) [...]*³⁴ *καὶ ἀνέβη καὶ ἐκοιμήθη ἐπὶ τὸ παιδάριον καὶ ἔθηκεν τὸ στόμα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ διέκαμψεν ἐπ' αὐτόν καὶ διεθερμάνθη ἡ σὰρξ τοῦ παιδαρίου (4:34)*

Αγαπητή κ. Αδαμοπούλου, πολύ συγκροτημένη και όμορφη η προσπάθεια. Από κοινού θα προσπαθήσουμε να την τελειοποιήσουμε:

1. Προηγείται η ετυμολογία του όρου παις – τέκνον.... Στα ελληνικά και εβραϊκά
2. Όταν αναφέρετε χωρία της Γραφής δεν χρειάζεται να παραπέμπετε σε υποσημείωση στη Νεστλε-Αλανδ ή σε κάποια άλλη Καινή Διαθήκη. Τα πλήρη στοιχεία των Γραφών από όπου λάβατε τα χωρία θα τα σημειώσετε στο τέλος στις ΠΗΓΕΣ. Πρέπει να γράψετε σε παρένθεση τα χωρία σύμφωνα με τις συντμήσεις που παραθέτετε στην αρχή και χωρίς κενά . Για παράδειγμα (Λκ. 2, 21) ΟΧΙ ~~(Λκ. 2, 21)~~.
3. Ελέγξτε τα χωρία. Κάποια από αυτά δεν συμφωνούν με το πρωτότυπο και σε λέξεις απουσιάζουν οι τόνοι. Ελέγξτε επίσης μήπως οι *Παροιμίες* και η *Σοφία Σιράχ* είχαν παιδαγωγικό περιεχόμενο καθώς αποτελούν σύνολο μεμονωμένων ρήσεων εύκολων σε απομνημόνευση.
4. **Ποτέ (μα ποτέ)** δεν θα αναφέρεστε σε ονόματα – συγγραφείς (όπως οι **Πλάτων, Αριστοτέλης**, Ιώσηπος, Ιερώνυμος ....) χωρίς να δηλώνετε σε υποσημείωση το ακριβές χωρίο από το έργο και σε παρένθεση πότε μέχρι πότε έζησαν. Το ίδιο και όταν αναφέρεστε σε άλλες ιστορικές μορφές. Αν λάβετε από μια τρίτη
5. Όταν αναφέρεστε στον Πλούταρχο θα παραπέμπετε σε κεφάλαιο του έργου ΚΑΙ ΌΧΙ σε αυτόν που το εξέδωσε. Απλώς στο τέλος θα σημειώστε ποια έκδοση συμβουλευθήκατε. Σημειώστε ότι συγγραφέας του έργου δεν είναι ο γνωστός Βοιωτός ιερέυς του μαντείου των Δελφών, αλλά *ψευδο* Πλούταρχος: τὸ Περὶ παίδων ἀγωγῆς εἶναι νεοπλατωνικὸ μανιφέστο τοῦ Πλουτάρχου τοῦ Ἀθηναίου (350 -

²² ³⁴ καὶ ἦλθεν Ιεφθαε εἰς Μασσηφα εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ἰδοὺ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἐξεπορεύετο εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ ἐν τυμπάνοις καὶ χοροῖς καὶ αὕτη μονογενὴς αὐτῷ ἀγαπητὴ καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ πλὴν αὐτῆς υἱὸς ἢ θυγάτηρ (Jda 11:34 BGT)

433), του οποίου δέκα έργα θεωρήθηκαν ως έργα του αρχαιότερου Πλουτάρχου του Χαιρωνέως (50 - 120), όπως απέδειξε Αθανάσιος Σιαμάκης (Πλουτάρχου Αθηναίου *Περί μουσικῆς*, Αθήνα 2005).

6. Στο κεφάλαιο περί Ιουδαϊσμού υπάρχουν πολλά κενά. Με τα κείμενα που ακολουθούν επιχειρώ να θεραπεύσω αυτήν την αδυναμία. Έχω βρει και άλλα σημεία από το Ταλμούδ τα οποία θα επισυνάψω αργότερα. Πρόκειται για το A. Cohen, *Everyman's Talmud. The major teachings of the Rabbinic sages*, New York 1995 170-180.
7. Το *Πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου* είναι απόκρυφο κείμενο. Αυτό σημαίνει ότι η ιστορική αξιοπιστία του πάσχει και όντως περιέχει σκληρές α-πίστευτες ίσως και βλάσφημες (π.χ. τεστ παρθενίας της Θεοτόκου). Όσες πληροφορίες μας παρέχει πρέπει να τις βάλετε σε υποσημείωση δηλώνοντας επιφύλαξη. Το ίδιο και σε ΕΠΙΜΕΤΡΟ θα μπουν οι απόκρυφες αφηγήσεις για τη γέννηση και ανατροφή του Ιησού.
8. Αναφέρεστε στα γενέθλια και την παιδική ηλικία του Ιησού παραπέμποντας μόνον στον Ράτσινγκερ και λίγο στον Πατρώνο. Αγνοείτε πλήρως την πατερική παράδοση που καταγράφει ο Τρεμπέλας ΣΤΑ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ. Έχω και εγώ αφιερώσει ένα ολόκληρο κεφ. στο βιβλίο μου Ο ΙΗΣΟΥΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ (Εκδόσεις Άθως βλ. συνέχεια) ενώ στα ελληνικά είναι και το βιβλίο του Σάντερς. Για τον Ιωσήφ υπάρχει μάστερ. Στον Λουκά έχει γράψει υπόμνημα και ο ΣΑΚΚΟΣ. Όλα αυτά είναι στη διάθεσή σας.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση διαθέσιμη εδώ: <http://eclass.uoa.gr/modules/document/?course=SOCTHEOL103>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Σωτήριος Δεσπότης, 2015. Σωτήριος Δεσπότης. «Ερμηνεία αποστολικών και ευαγγελικών περικοπών. Ενότητα 2: Μια «προφητική» ανάγνωση της πίστης μας σήμερα». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: :

<http://opencourses.uoa.gr/courses/SOCTHEOL102/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

